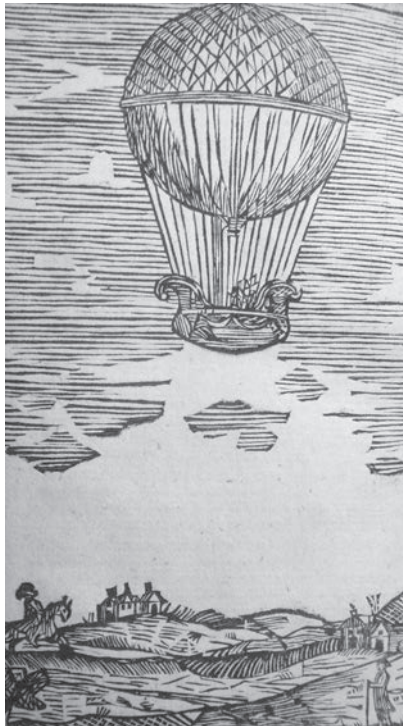

HOE MAAK IK EEN LUCHTBALLON? Een handleiding uit de ‘Wegwijzer van Gent’, 1785

Luc Devriese

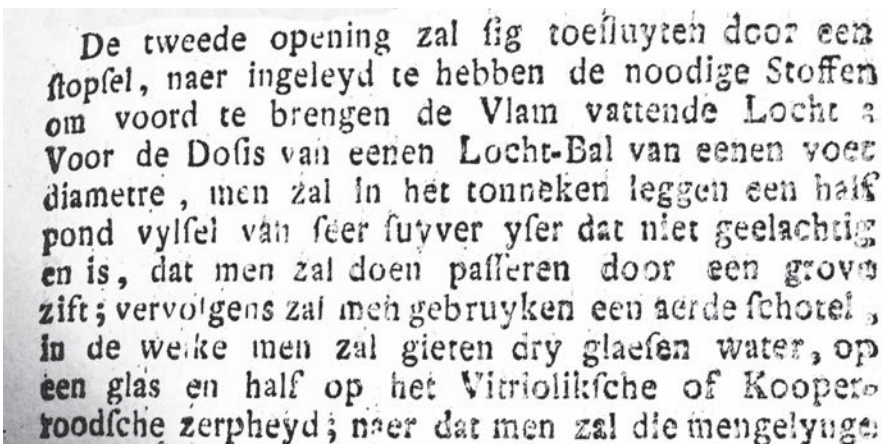
Prosper Claeys verhaalt in zijn beschrijving van bijzondere gebeurtenissen voorgevallen in Gent in 1807 (zie GT 2017 nr 3) hoe het stadsbestuur het nodig vond een verbod op onbemande luchtballonnen te hernieuwen dat uitgevaardigd was in 1786. Die waren in de mode gekomen nadat de broers Robert en Charles Montgolfier in augustus 1783 er in geslaagd waren op te stijgen, een tijdlang in de lucht te blijven en heelhuids terug op de begane grond terecht te komen. Nauwelijks drie jaar later, al heel snel dus, werden luchtballonnen verboden in Gent en wellicht ook in andere steden omwille

Afb. 1. Natuurgetrouwe voorstelling in de Gentse *Wegwyser* uit 1785 van de luchtballon waarmee de broers Montgolfier in 1783 de eerste menselijke luchtreis tot een goed eind wisten te brengen. De korf zag eruit als een koets of slede.

van het brandgevaar.

Dat het zo rap gebeurde... moest gebeuren, had ongetwijfeld te maken met de razendsnelle verspreiding van handleidingen om dergelijke 'luchtluigen' ineen te knutselen. De 'Wegwijzers van Gent' waren er voor die tijd vroeg bij geweest om van die nooit geziene prestatie te berichten. Meer nog: ze lieten in dezelfde editie *Wegwyser ofte Almanach curiuus ende util...* voor het Jaer 1785 het uitvoerige, lichtjes pompeus verslag van het wedervaren van de broers meteen volgen door een handleiding voor het vervaardigen van een (onbemande) luchtballon door de doe-het-zelver, met alles erop en eraan, tekening inclusief (*Wegwyser... 1785*, p. 179 en volgende, afb. 1). De beschreven Locht-Ballen waren eerder klein: één tot drie voet (ca. 30 tot 90 cm). Het meest essentiële bestanddeel, het gas, woord gevormd uit het Grieks 'chaos' door de Brusselse arts Jan Baptist van Helmont, werd omschreven als 'Gaz of vlam vattende Locht' (afb. 2). De *Wegwyser* geeft zelfs heel nauwkeurig

De tweede opening zal sig toefluyten door een stopfel, naer ingeleyd te hebben de noodige Stoffen om voord te brengen de Vlam vattende Locht a Voor de Dofis van eenen Locht-Bal van eenen voet diametre, men zal in het tonneken leggen een half pond vyfvel van seer fuyver yfer dat niet geelachtig en is, dat men zal doen pafferen door een grove zift; vervolgens zal men gebruyken een aerde fchotel, in de welke men zal gieren dry glaesen water, op een glas en half op het Vitriolifche of Kooper-roodsche zerpheyd; naer dat men zal die mengelyng

Afb. 2. Onder de aanhef 'De Nature selfs komt van de middels te leveren aen den Mensch om hem op te heven in de Locht' geeft dezelfde Gentse Wegwyzer precies aan hoe je moest te werk gaan om zo'n 'Werck-Tuyg' te vervaardigen. Hier een fragment.

kwantitatief aan waaruit het principe bestond: 'Dese Locht is seer licht (in vergelijking met gewone lucht) in de evenredigheyd van 13 tot 107'.

Dat gas en de ingrediënten om het te maken waren gevaarlijk spul. Het procedé kan omschreven worden als een gecontroleerd laten reageren van een gas producerend mengsel dat onder andere gebruik maakte van zwavelzuur (vitriool). In de *Wegwyser* heette dat nogal omslachtig 'vitriolifche of koper-roodsche zerpheyd' (zuur).

(180)

Als den Locht-Bal meer heeft als eenen ~~voet~~ Diameter, men moet den Dosis naer evenredigheyd vermeerderen ; voor dat men hem vold, men moet hem blaesen , sonder veel te doen swellen, om te sien ofte hy geen scheuring en heeft, als'er in zoude gevonden worden, gy moet eene sekere spatie na maeken rondom het gat een stukjens fynparquement van runder darmen (*Baudruche*) zynde droog geworden, zal het seer vast toestoppen.

N. B. De Liefhebbers kunnen hun order geven, om dese Locht-Ballekens te bekomen aen *Sr. le Marié*, Boekverkooper, tot Luyk, onder den Thoren, by het Stadhuys ; hy beloft die te besorgen.

Afb. 3. Het belangrijkste luchtdichte onderdeel van de ballonnen in die tijd was boudruche, de Franse term voor gedroogd buikvlies (peritoneaal membraan: luchtdicht) van runderen of schapen, volgens de *Wegwyzer* runderdarmen. Niet gemakkelijk te prepareren. Maar geen nood: je kon het goedje vanuit Luik aan huis laten leveren per postorder.

Verder geen vuiltje aan de lucht. Scheurtjes konden toegestopt worden met stukjes runderdarm, zo verzekert de *Wegwyzer* en 'locht-ballekens' konden per postorder aangekocht worden bij een Luikse boekhandelaar die ze aan huis laat bezorgen (afb. 3).